

Révész Géza

BARTÓK BÉLA ÉS KODÁLY ZOLTÁN

Bendl Júlia fordítása

Hosszú ideig mérlegeltem, hogy válaszoljak-e Matthijs Vermeulen úr cikkére, mely KODÁLY ÉS BARTÓK címmel jelent meg a *Groene Amsterdamer* 1953. január 10-i számában.* Mégis, mint a zenével is foglalkozó pszichológus, és még inkább mint Bartók és Kodály régi barátja, állást kell foglalnom ezzel az éles és igazságtalan támadással szemben.

Nem akarok a cikk szerzőjével arról vitatkozni, mennyire jelentős e két komponista zenei tevékenysége. Elvileg nem lehet kifogásolni azt, ha egy műkritikusnak bizonyos kortárs zeneszerzőkről más a véleménye, mint a többségnek. Még nem választ el miniket akkora történelmi távlat a jelenkor művészeti irányzataitól, hogy helyesen tudnánk ítélkezni a kortárs zeneszerzők ösztönző és megtermékenyítő hatásáról, műveik szépségéről és gazdagságáról. Ettől függetlenül Bartókot és Kodályt sok jeles zenész már ma is igen nagyra becsüli, és néhány művüket az újabb zene jelentősebb teljesítményei közé sorolják.

Úgy látszik, hogy Vermeulen úrnak a két zeneszerzőről, különösen Bartókról ezzel élesen ellentétes a véleménye. Az, hogy Bartók zenei tehetségének megítélésekor rendkívül részletesen foglalkozik egyetlen szonátával, melyet a zeneszerző mintegy huszonöt évvel a halála előtt komponált, mintha épp ez a darab jellemezné a legjobban Bartók tehetségét, véleményem szerint olyan tévedés, amelyet egy tapasztalt zenekritikus nem követhetne el. Talán nem tudja, hogy milyen terjedelmes Bartók életműve? Vagy úgy gondolja, hogy a vonósnégyesek, a zongoradarabok, a hegedűszonáták, a dalok, az operák, a pantomimek, a népdalok és néptáncok, a kórusok és bagatellek említést sem érdemelnek? Úgy látszik, mintha Vermeulen úr teljesen tájékozatlan volna a két zeneszerző munkásságával kapcsolatban. Bizonyára azt sem tudja, hogy ez a két zeneszerző a zene más területein is nagy sikereket ért el. Mint a zeneszerzés és a zeneelmélet tanárának, illetve mint a magasabb szintű zongoristaképzés tanárának döntő szerepük volt a budapesti Zeneakadémián úgyszólván minden magyar zeneszerző, karmester, gyakorló művész, valamint minden zeneelmélettel foglalkozó szakember képzésében, tehát ők mindnyájan Bartók és Kodály tanítványának tekinthetők, amit mindig nyomatékosan és némi büszkeséggel meg is említenek. Azt, hogy a magyar zenészek magas színvonalon állnak, és ezt senki sem vitathatja, leginkább ennek a két nagy zenész személyiségnek köszönhetjük.

Emlékeztetni szeretném még V. urat Bartók és Kodály folklorisztikai tanulmányaira. Már fiatal diákként elkezdték rögzíteni részben fonográfra, részben hallás után kottázva és tudományosan feldolgozni a magyarországi régi magyar, szlovák és román dalokat, amelyeket idős parasztemberekől és parasztasszonyoktól hallottak. Ezeket a

* Kodály és Bartók nevét is ékezettel írják. Fauré (szül. 1845-ben) nevét is accent aigu-vel írják, ha róla akarunk szólni és nem egy másik francia zeneszerzőről, Faure-ról (szül. 1830-ban). A magyar nyelvben az ékezetnek fonetikai jelentősége van.

folklorisztikai tanulmányokat Bartók később egyedül folytatta, s ezért beutazta Románia, Bulgária, Törökország és Kis-Ázsia legtávolabbi vidékeit, és néhány észak-afrikai tájat is. Kutatóútjai eredményeként olyan anyagot gyűjtött össze, amely rendkívül értékes az összehasonlító zenetudomány számára. Bartók a legkedvezőtlenebb külső feltételek között élt kutatóútjain, és anyagiakkal rendkívül szerényen volt ellátva. Összességében Bartók (részben Kodálllyal együtt) 12 000 dalt gyűjtött, s ezek közül 1939-ig, amikor utoljára találkoztam vele, mintegy 6000 dalt, éneket, táncnótát stb. dolgozott föl és interpretált, osztályozott és rendszerezett a legnagyobb pontossággal. A két kutatónak sikerült fölfedeznie a parasztzene *művészi típusait*, fölfedezték a magyar, román és szlovák nép lelkéből közvetlenül fakadó nemes szépséget. Könyvtáramban örököt könyvet, melyeket Bartók írt a népzeneről, pontosabban mondva: a Magyarországon, a székelyek között (ők egy sajátos magyar rassz, mely Erdélyben él), valamint a Romániában gyűjtött paraszzenéről, 1600 dallam elemzésével együtt. Ha Bartók és Kodály nem jegyezte volna le ezeket az eredeti, immár évszázadok óta különböző alkalmakkor énekelt, de *soha le nem jegyzett* dalokat, akkor ez az eredeti, a műzene hatásától mentes népzenei kincs teljesen elveszett volna a zenetudomány és a folklór számára, s ez akkora veszteség volna, amelynek a jelentőségét csak egy olyan folklorista ítélné meg, mint amilyen például nálunk Jaap Kunst. Igaz ugyan, hogy Bartók a zenei folklórból indult ki, de sok mindent átfogó szellemével gazdagította a néprajzot, a nyelv- és irodalomtudományt és a régészetet is. Ha Bartók semmi mást nem tett volna, csak ennyit, már ez is elég volna ahhoz, hogy a zenetudomány nemzetközi jelentőségű kutatói közé soroljuk őt. És ha Vermeulen úr mindezt tudta volna, akkor vagy nem írta volna meg a cikkét, vagy mindenképpen egészen más hangnemben fogalmazott volna.

Ha pedig most fölteszem a kérdést, hogy tulajdonképpen mi készítette Vermeulen urat arra, hogy egy ennyire agresszív cikket írjon Bartók és Kodály ellen, nem találok más választ, csak azt, hogy Vermeulen úr erősen eltúlzottnak tartja, hogy ezeknek a „középszerű” és oly kevés eredetiséget mutató zeneszerzőknek a műveit *mindenütt* és *oly gyakran* másorra tűzik. Ha a cikk szerzőjének valóban ez a véleménye, akkor a karmestereket, a kamarazeneszereket és a szólistákat kellene felelősségre vonnia, nem pedig a zeneszerzőket. Úgy látszik, Vermeulen úr azt tudja a legnehezebben elviselni, hogy Kodályt 70. születésnapja alkalmából zenei ünnepség keretében saját műveivel köszöntötték. Azt hiszem, egészen más volna V. úr véleménye, ha *őt* akarták volna köszönteni barátai és tisztelői egy zenei ünnepség keretében 70. születésnapja alkalmából.

Nem szeretném, ha úgy értelmeznék ezeket a gondolatokat, mintha nekem a két zeneszerző zenei jelentőségének megítélése volna a fontos, az meg eszembe sem jut, hogy V. úrral szemben esetleg védelmembe vegyem őket. Ezt teljesen hiábavalónak tartanám, hiszen az ő ítélete, amelyet nem alapoz meg semmiféle zenei vagy esztétikai bizonyíték, a legcsekélyebb hatással sem lesz Bartók és Kodály zenei teljesítményének megítélésére. Dolgozatát olyan hamar el fogják felejteni, mintha soha nem is írta volna meg.

Csak a szerző két megjegyzésére szeretnék még reagálni, amelyekkel véleményem szerint túllép a műkritikus illetékességének határain.

1. V. úr véleménye szerint „*ez a zene bejárta mindkét féltekét, s ez azt bizonyítja, hogy a magyarok kitűnő propagandisták, és hogy kétszer is előnyös [?!] helyzetbe kerültek a magyarok a rémült ellenséggel szemben, és most vidáman és jó együttműködésben élvezik a győzelmüket*”.

Mindenképpen igen eredeti ötletnek tartom, hogy a két világháború, a két vereség

s a férfiak százezreinek, az ország jelentős területének és mindenféle javaknak az elvesztése különösen kedvező helyzetet teremtett volna a magyar zenészek, különösen pedig a zeneszerzők számára. V. úr szellemes elmélete mindenestre ellentétben áll azzal a ténnyel, hogy a háború után, 1918-at követően oly sok zenész kényszerült emigrációba, és csak nagy nehézségek árán tudták megteremteni létalapjukat Európában és Amerikában. A propagandával kapcsolatban csak azt említeném meg, hogy szerintem a magyarok egyetlen valóban *hatékony* propagandája az, hogy a zenészek, akik vitathatatlanul sikereket értek el, egyszerűen tehetségesek, képzetek mind a zenében, mind általános értelemben, s ezenkívül lelkesedéssel és szorgalmasan dolgoznak céljaik elérése érdekében.

2. A legrosszabb, és erre nem találok mentséget, a szerző egyik megjegyzése cikke végén. Ezzel már nem a zenészt, hanem az *embert*, Bartók emberi méltóságát támadja. Ezt írja a szerző: „*De amilyen megragadó és csaknem teljesen ősi-eredeti két zongorára és ütőhangszerekre írt szonátája, annyira használhatatlan és teljes egészben rossz az ebben megvalósított üzleti [!] kidolgozás. ...És igazán meg tudom érteni, miért kezdik Bartókot elfelejteni. Munkássága nem olyan kiterjedt és erőteljes, hogy azzal mindenütt sikert aratna, valójában ő játszott a feleségével, s így tették jövedelmezővé a koncerteket, kis kamarazenei darabokkal töltve ki a szimfónia előtti űrt. Vad természete és talán a kiadója is örült ennek a bőségesen hasznosítható zene-műnek.*”

Tiltakozom az ilyen légből kapott értelmezés ellen, és ezt nyomatékosan visszautasítom.

Ismerőseim közül Bartók volt az egyik legtisztább, legintaktabb ember. Egyéniségeivel teljesen összeegyeztethetetlen volt, hogy engedményeket tegyen, vagy mások kegyeit keresse személyes előnyökért. Egész életében nyíltan, erősen és rendíthetetlenül állt helyt. Anyagi javak megszerzésére sohasem törekedett; hazájában egyszerűen és szerényen élt, és a ma mindenütt ünnepezt művész 1945-ben halt meg egy New York-i közpórházban mint vagyontalan ember. Ha V. úr személyesen ismerte volna Bartókot, vagy ha törekedett volna arra, hogy Bartók számtalan holland barátjától megtudjon róla valamit, biztosan a legnagyobb tisztelettel viseltetne Bartók erkölcsi személyisége iránt.

A későbbi nemzedékek megítélésére kell bízunk, hol jelölik majd ki Bartók helyét a zenetörténetben, mert ők nálunk objektívebben ítélik majd meg a XX. századi áramlatokat. (Lásd erről, amit TALENT UND GENIE, 1952 című könyvemben írtam.) Bartókot, az embert azonban csak mi tudjuk megítélni, mi, akiknek módunkban áll rendszeresen találkozni vele életében. Bartók mélyen érző, melegszívű és nagy tehetséggel megáldott ember volt, akit őszinte, tiszta, úgyszólván fanatikus idealizmus töltött el a zene és a saját munkája iránt. Tisztelet illeti őt és dicsőség, mert hazájának zenei erőit, amelyek a régi, feledésre ítélt zenében rejtettek, fölfedezte és megőrizte a művészek őt követő nemzedékei számára, s ezt a zenét egyúttal fölvetta a saját zenei nyelvébe is. Rá, az emberre, a tudósra és a művészre csodálattal és tisztelettel kell gondolnunk.

A magyar nemzet joggal lehet büszke arra, hogy Bartók, a CANTATA PROFANA nagy zeneköltője közülük származik.